İnceleme

ÇAĞDAŞ AZERBAYCAN RESİM SANATININ GELİŞİM AŞAMALARI[1]

Leyla ÖNEN[1]
Çağatay İNAM KARAHAN[2]

1 Dr. Araştırma Görevlisi, Giresun Üniversitesi, Görele güzel sanatlar Fakültesi, Resim Baskı Sanatları Bölümü, ressam_aliyeva(at)windowslive.com. ORCID: 0000-0002-3115-6943
2 Profesör, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Fakültesi, Resim İş Bilim Dalı, cagataykarahan(at)gmail.com

Önen, Leyla ve İnam Karahan Çağatay."Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatının Gelişim Aşamaları".
idil, 59 (2019 Temmuz): s. 877-889. doi: 10.7816/idil-08-59-06

Öz

1920 yılından bağımsızlığın kazanılması sürecine kadar Azerbaycan sanatı, Sovyetler Birliği'nin "Sovyet insanı" modelinin oluşmasını sağlayan Sosyal Realizm anlayışının etkisiyle şekillenmiştir. 1960'lı yıllarda Kruşçev'in hâkimiyete gelmesiyle tüm Sovyet ülkelerinde olduğu gibi Azerbaycan sanatında da ulusal değerlere yönelme eğilimi görülmüştür. 1990 yılı sonrası bağımsızlığın kazanılmasıyla çağdaş Azerbaycan sanatçıları kendilerine özgü ifade yöntemlerine daha fazla ağırlık vemişlerdir. Araştırmada, çağdaş Azerbaycan resim sanatında önemli yeri olan yenilikçi, çağdaş sanat anlayışıyla üretilen yapıtlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan resim sanatı, çağdaş sanat, Sosyal Realizm

Makale Bilgisi
Geliş: 16 Nisan 2019 *Düzeltme: 6 Mayıs 2019* *Kabul: 26 Haziran 2019*
DOI: 10.7816/idil-08-59-06

1 Bu makale "Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Resim Sanatı ve Yeni Yaklaşımları Sanat Eğitimine Yansımaları" isimli doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

© 2019 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Sanat insanın duygu, düşünce ve hayal gücünün aktarılmasıdır. Sanat, bulunduğu dönemin, toplumun, devletin siyasal değişimine, ekonomik sıkıntılara, engel ve yasaklara, kısıtlamalara karşı çıkarak gelişir. Başlangıçta insanın doğaya olan ilgisini ve bağını ortaya koyan sanat, zamanla kültür, siyaset ve ekonominin etkisi ile şekillenmiş ve dönemin getirdiği özelliklerden yola çıkarak çeşitli anlamlar yüklenmiştir (İnam Karahan ve Yılmaz, 2016:968). Sanatın bir dalı olan resim sanatı da, toplumsal, kültürel, ekonomik değişim ile biçimlenmiş, iktidarın propaganda aracı olarak siyasal amaç doğrultusunda kullanılmıştır. Sırmalı Şirin'e (2013) göre sanatın bu yönde kullanılması sanatçının bağımsızlık ve özgürlüğünü kısıtlamaktadır.

Azerbaycan'da resim sanatı 1920 yılından 1990 yılına kadar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) döneminin hâkim ve dayatılmış anlayışı olan Sosyal Realizm tarzının etkisiyle tek yönlü gelişim göstermiştir. *"Bir toplumda devlet, din, eğitim ve ekonomi kurumlarının her birisanatı kendi ihtiyaçları acısından yönlendirmek ister"* (Erbay, 2018:90). Sovyet Birliği'nde (SSCB) insanların yaşam, düşünce, duygu ve inançlarına müdahale ederek tek düze insan oluşturma politikaları birlik halkları arasında güvensizlik ortamının oluşmasına neden olmuş ve SSCB'nin çöküşüne zemin hazırlamıştır. 20 Ağustos 1991 tarihinde 12 ülke, tarihler 18 Ekim 1991'i gösterdiğinde ise Azerbaycan, Bağımsızlık Kararnamesini kabul etmiştir (Akdoğan, 2007:13).

1990 yılı sonrasında dünyanın en büyük birliği olan SSCB'nin çökmesi dünyada jeopolitik, ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlara yol açmıştır**.** 70 yıl propaganda aracı olarak iktidara hizmet eden resim sanatı ve sanatçısı, ekonomik, jeopolitik, siyasal sorunlara rağmen özgün ifade tarzında eserler ortaya koymayı başarmıştır. Siyasetin sanat üzerindeki sınırlama ve kısıtlamalarının kalkmasıyla resim sanatının tek düze gelişimi son bulmuş, yeni ve özgün ifade tarzları ortaya çıkmıştır. Ayrıca Sosyalist rejimin dış ülkelerle kültürlerarası etkileşime engel olan ve ulusların özgürlüğünü kısıtlayan Demir Perde'sinin kalkmasıyla bilgiye erişimde kolaylık ve sanatın tüm dallarında olduğu gibi resim sanatında da gelişim sağlanmıştır. Sanatın bilgi, birikim ve duyguların karşılıklı aktarılmasında önemli bir etkileşim aracı olması, kültürlerarası etkileşimi sağlayarak ülkeler arasında olumlu ilişkilerin kurulmasına yardımcı olmaktadır (Ören, 2015:209). Demir Perde'nin ortadan kalkması, Azerbaycan resim sanatında çeşitli tarzların ortaya çıkması ve resim sanatçılarının çağdaş değerlerden yola çıkarak yeni yöntemlerle eserler üretmesine yol açmıştır. Bağımsızlık sonrası Azerbaycan resim sanatında ortaya çıkan zengin yaratım alanlarıyla önerilmiş sanat doktrinini izleyen sanatçıların yerini kendi özgün duruşu, özgür ifade tarzı olan resim sanatçıları alır.

Problem

1990 yılı sonrasında, Azerbaycan'da yaşanan olaylar, Sovyet Sosyalist rejimin yetmiş yıllık egemenliğinin sona ererek, Demir Perde'nin kalkması**,** gerek toplumu, gerek sanatı etkileyen önemli olaylardır. Bu olaylar ışığında yürütülen kültür ve sanat politikalarının çağdaş Azerbaycan resim sanatına etkileri ortaya çıkan sanat gruplarının, yeni ifade tarzlarının resim sanatının gelişimindeki rolü bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, SSCB'nin çökmesiyle Azerbaycan'ın bağımsızlığını elde etmesi sonucu ülke resim sanatındaki yeniliklerin ana özelliklerinin belirlenmesidir. Araştırmada Azerbaycan'da yaşanan siyasî, ekonomik, toplumsal olayların resim sanatındaki etkileri tarihsel süreçte irdelenmektedir. Çağdaş Azerbaycan resim sanatındaki yeniliklerin değerlendirilebilmesi için bağımsızlık öncesi ve sonrası dönemin araştırılması gerekmiş ve bu bağlamda Azerbaycan resim sanatının değişim, gelişim aşamaları ve yenilikleri konu olarak ele alınmıştır.

Bulgular

Azerbaycan resim sanatı dünya resim sanatı içerisinde farklı yere ve öneme sahiptir. Çağdaş Azerbaycan resmini anlamak, dünya resim sanatındaki yerini belirlemek ve ortaya koyabilmek için ilk olarak 1990 yılı öncesi ve sonrası sanat ortamı araştırılmış, bağımsızlığın kazanılmasıyla özgür düşünceye sahip sanatçılar ve farklı bakış açılarının eserlerine nasıl yansıdığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında, küreselleşen sanat anlayışıyla değişime uğrayan Azerbaycan resim sanatındaki yeni tarzlar, sanatçı, sanat grupları ve anlayışlar belirlenerek bağımsızlık sonrası bilincin ölçütleri ile değerlendirilmiştir. Plâstik sanatları tarihsel süreçle birlikte kronolojik olarak ele almak resim ve sanat tarihini anlamak, farklı özelliklerin ortaya konulabilmesi açısından önem arz eder (Eroğlu, 2016:9).

Bağımsızlık Öncesi Azerbaycan Resim Sanatı

"Büyük Vatan Savaşı"nın (2. Dünya Savaşı) sona ermesiyle SSCB büyük bir zafer kazanmıştır. Savaş sonrası Sovyet Birliği'nde eğitim, sanat, kentsel yapılanma, mimarî, ekonomik ve diğer alanlarda reform hareketleri başlatılmıştır. Dağıtılmış, yerle bir edilmiş müze, okul binalarının yerine yenileri yapılmıştır. Savaşta öğretmenlerin çoğunun kayıp olması ve ölmesi neticesinde okulların on iki yıllık eğitim-öğretim süresi yedi yıla çekilmiştir. Bu uygulamaların yanı sıra hızlandırılmış kurslar da açılmıştır. Ülkeyi savaştan önceki duruma getirme çabalarıyla tüm sanat alanlarında gelişim yaşanır.Savaş sonrası sanatsal etkinliklerin hız kazanması, Sovyet Birliği'nde yer alan sanatçıların birbirileriyle etkileşiminin sağlanması sanatın gelişmesine büyük katkı sağlamıştır.

1954-58 yıllarında Sovyetler Birliği ülkelerinde art arda sergiler açılmış ve sanatın sorunlarına çözüm arayan sanatsal toplantılar düzenlenmiştir. 1954 yılında Moskova'da sanatın gelişimine destek vermek için SSCB ülkeleri ressamlarının eserlerinden oluşan birçok sergi açılmıştır. 1955 yılında ise Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de önceki yıllardaki sanat etkinlikleriyle ilgili sorunların çözülmesi konusunun tartışıldığı İkinci Ressamlar Kongre sergisi gerçekleştirilmiştir. Tüm atılan adımlar Azerbaycan resim sanatının gelişiminde önemli yapı taşlarını oluşturarak eserlerde de kendini göstermiştir. Nitekim ülke ressamları art arda ödül alarak SSCB ülkeleri arasında isimlerini duyurmuştur. Bu sanatçılar arasında Mikayıl Abdullayev, Tahir Salahov, Settar Behlülzade vb. sanatçılar yer almaktadır. "Şöhret", "İstiklâl" mükâfatı almış Uluslararası J. Nehru ödüllü ressam Mikayıl Abdullayev'in "Mutluluk", "Hindistan" serisi eserlerini incelediğimizde Azerbaycan resim sanatının zirveye ulaştığını görebiliriz (Resim 1). Azerbaycan ve Sovyet halk ressamı Tahir Salahov'un "Nöbetten Dönen İşçiler", "Abşeron Kadınları", "Deniz", Azerbaycan'ın ünlü bestecisi "Kara Karayev'in portresi" başlıklı eserleri Azerbaycan resim sanatında orijinal olarak adından söz ettirirken, Neriman Nerimanbeyov'un geleneksel renk anlayışı ve çizgileri ile dikkat çeken "Sevinç", "Toprağın Bereketi", "Pazar" gibi eserleri de döneminin başarılı yapıtlarındandır. Emek ve işçi konularında Letif Feyzullayev, Baba Aliyev gibi bazı sanatçılar da eserler ortaya koymuştur. Günlük yaşam sahnelerini, insan emeğini eselerine (Resim 2) konu eden Halide Seferova ise kadın ressamlar arasında yer almış renkli ve neşeli tablolarıyla dikkat çekmiştir (Manafova, 2016:73).

Resim 1. İdil Dergisi 28. Sayı kapağı
Mikayıl Abdullayev Hindistan serisi (Anne şefkati)1958
T.Ü.Y.B.(Memmedova, 2013, s.51).

Resim 2. İdil Dergisi 28. Sayı kapağı
Halı Örenler T.Ü.Y.B. 70x89. (Kacar, 2013, s.82).

1953 yılında Stalin'in ölümünden sonra baskıcı politikalardaki yumuşama ülkede ulusal arayışların, geleneksel yaklaşım biçiminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 1957 yılında Kruşçev'in iktidara gelmesiyle yumuşama dönemine geçilmiş ve Azerbaycan resim sanatçıları, Sosyal Realizm anlayışından yola çıkarak milli geleneksel değerlere yönelik, farklı biçimde eserler ortaya koymuşlardır (Babayev, 1999).

1960'lı yıllara gelindiğinde Azerbaycan resim sanatında yeni eğilimler görülmüştür. Ulusal değerlere yönelme eğilimi 60'lı yıllarda SSCB hâkimiyetinin zorunlu Sosyal Realizm tarzına uymayan "Abşeron Mektebi" ressamlarının eserlerinde tüm çıplaklığıyla göz önüne serilmektedir. Geleneksel sanatlardan yararlanan bu sanatçıların çizgi ve renk ağırlıklı eserlerinde, mitolojik karakterler, minyatür sanatından etkiler ve ulusal değerlere duyarlılık kendini göstermektedir. "Abşeron Mektebi" sanatçılarının geleneksel çizgileri taşıyan özgün ve topluma hitap eden eserlerinde sert bir tarz ortaya çıkmıştır. Sert üslûpla ortaya koyulan eserler romantik eğilimler de

taşımaktadır. Toplumun günlük yaşamını gerçekçi bir yaklaşımla eserlerine yansıtan sanatçılar, dışavurumcu karakter taşıyan eserler üretmişler, ortaya koydukları karakterleri duygusal yönden ele almışlardır. Toplumsal gerçekçi tarzda eserler üreten 60 kuşağı sanatçıları büyük ölçülü tuval resimleri yanı sıra ortak yaşam alanları ve kurumsal alanlarda mozaik resimler de yapmışlardır (Resim 3). Bu yıllarda dönemin baskıcı anlayışı hüküm sürmesine rağmen Tahir Salahov, Tuğrul Nerimanbeyov, Rasim Babayev, Cevat Mircevadov gibi Azerbaycan ressamlarının geleneksel tutumu ve ulusallık arayışları özgün ifade tarzıyla eserler üretilmesine neden olmuştur. Böylece "Abşeron Mektebi" adı altında sanat ekolü ortaya çıkar (Cebrailoğlu, 2009:54).

Resim 3. İdil Dergisi 28. Sayı kapağı
Mikayıl Abdullayev, Behramın Hüneri Bakü Metrosu.
(Guliyeva, 2018).

"Abşeron Mektebi" ressamı olan Cevat Mircevadov fovizm tarzının etkilerinden yola çıkarak, çiğ ve sert renkleri eserlerinde kullanmıştır. Sanatçı sanatta özgünlük arayışıyla hareket ederek kendi ifade tarzını ortaya koymuş, fakat Sovyet yönetimi tarafından kabul görmemiştir. Sanatçının eserlerini sergileme isteği, sanat kurumları tarafından reddedilmiştir. Buna rağmen, "Abşeron Mektebi" sanatçıları arasında yer alarak çağdaş Azerbaycan sanatı özelliklerini oluşturmuştur (Bağırov, 2000:30).

Huzursuz sosyal ve siyasî ortamın bulunduğu bu dönem Azerbaycan ressamları ulusal sanat adına çeşitli adımlar atmıştır. Toplumun sosyal ve kültürel hayatının farklı alanlarına ait yeni ifade tarzlarının, yaklaşımların ortaya çıkma ihtiyacıyla sanatçılar tüm olumsuzluklara karşın milli ruhta, geleneksel tavırla eserler üretmeye başlamıştır. İnsanların yaşamında, sosyo-politik hayatlarında oluşan tüm hâdiseler sanatın ve sanatçının olumlu yönde gelişmesi için zemin hazırlamıştır (Efendi, 2007:247).

1968 senesinde Ekim Devrimi'nin 50. yıldönümü ile ilgili sergi düzenlenir. Manzara türünde eserlerin çoğunluk teşkil ettiği bu sergi Gennadi Brijatük, Asker Askerov, Ferhat Halilov gibi genç sanatçıların öncülüğünde başlangıç noktası olmuştur. 1960'lı yıllarda başlayan bu gelişme 1970'li yıllara gelindiğinde pasif bir şekilde devam etmiştir. Yetmiş kuşağı sanatçıları da, eserlerinde geleneksel motiflere yer vermişlerdir.

1980'li yıllarda toplumda günden güne artan ekonomik sıkıntılar, Sovyet rejimine karşı gizli milliyetçi hareketlerin başlamasına ve ulusal değerlere yoğun bir şekilde önem verilmesine ortam hazırlamıştır. Milli ve ulusal değerlere yönelme eylemi ressam, şair ve yazarlar tarafından açık bir şekilde gerçekleştirilir. Aynı zamanda geleneksel tavır sergileyen sanatçılar minyatür ve halk sanatlarından esinlenerek eserler üretmişlerdir. Adalet Bayramov, Elçin Aslanov, Senan Kurbanov, Mezahir Avşar gibi sanatçılar tarafından Peyker Grubu kurulmuştur (Cebrailoğlu, 2009:54). Durgunluk ve Yeniden yapılanma döneminde ortaya çıkan özgün ve ulusal sanat biçimleriyle sanatçılar, çağdaş Azerbaycan resminde farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına ön ayak olur. "Hudu Sanat Mektebi" ve "Peyker" grubu temsilcileri de bu yönde çalışmalar yapmışlardır. Aynı zamanda "Hudu Sanat Mektebi" ve "Peyker" grubu üyeleri çağdaş Azerbaycan resminde resim ve müzik etkileşiminden yola çıkarak çalışmalar sunmuşlardır (Ahmedov, 2000:66). 1980'li yıllardan itibaren, totaliter rejimin baskılarında yumuşama kendisini göstermiştir. Böylece, Sosyal Realizm anlayışının etkinliği azalmış sanat ve kültürel alanlarda sansür ortadan kalkmıştır. Tüm bu gelişmeler milli unsurları, ulusallığı ön plânda tutarak, eleştirel yaklaşım sergileyen yeni gazetelerin yayınlanması milli kimlik bilincinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Gorbaçov'un hâkimiyete gelmesiyle yürüttüğü politikalar sonucu Azerbaycan sanatçıları kendi anlayış tarzlarını özgür biçimde ortaya koymuşlardır (Uzun, 2010:180).

Bu yıllarda dünyada ulusların geleneksel, ahlâkî değerlere dönme eğilimi hız kazanmıştır. Azerbaycan sanatçıları da geleneksel değerlerden yararlanarak çağdaş resim görüşlerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Zira ulusu ulus yapan, özgün bakış açısını oluşturan törel ve geleneksel değerler, görenekler, benzersizliği ortaya koymaktadır (Abbasov, 2008:21).

1986 yılında Tiflis'te düzenlenen Kafkas ülkeleri ressamlarının Bienal sergisi ve Moskova'da düzenlenen Sovyet Azerbaycan Sanatı sergisinde yenilikçi, araştırmacı karakter taşıyan, kendine özgü ifade biçimini yapıtlarına yansıtan sanatçıların; Ferhat

Halilov, İsmail Mamedov, Siruz Mirzezade, Fikret Haşimov, Kayyur Yunisov, Ferman Gulamov, Ağali İbrahimov'un eserleri sergilenmiştir. Sanatçılar daha çok gündelik hayatın sorunları, ruh hali, duygusallık, milli kimliğin sorgulaması gibi anlamlar taşıyan eserler üretmişlerdir (Enveroğlu, 2005:55).

1989 yılında Azerbaycan'da geleneksel sanat biçimleri arayışında olan bir grup sanatçı bir araya gelerek kendi gruplarını oluşturmuştur. "Tasdik" adlı sanat grubunda yer alan Cengiz Babayev, Teymur Daimi, Azer Jaferli deneysel arayış içerisinde performans, kavramsal, yerleştirme, asamblaj tarzı yapıtlar ortaya koymuşlardır. Ancak bu sanatçılar akademik resim anlayışının hâkim olduğu dönemde farklı bakış açılarıyla çağdaş sanat anlayışlarının kabullenilmesi konusunda zorluklarla karşılaşmışlardır. Azerbaycan'ın siyasî, ekonomik sorunlarının olduğu, savaşın yaşandığı dönemde faaliyette olan grup, kısa sürede Azerbaycan sanatını yeniliklerle tanıştırmaya çalışmıştır. 1991 yılında düzenlenen Siyah Sergi isimli sergilerinin ardından grup dağılmıştır (Mir-Bağırzade, 2017)

Teymur Daimi, (2002) araştırmasında 1985-1990 yıllarını, Azerbaycan dâhil, tüm Sovyetler Birliği ülkeleri sanatı için Altın çağ olarak nitelendirmiştir. O araştırmasında Demir Perde'nin kalkması ve bağımsızlığın kazanılmasının özgür ve yaratıcı imkânlar sunduğunu ifade eder. Aynı zamanda 1990'lı yıllarda ulusallık, yöresellik, geleneksellik ve milli değerleri özünde taşıyan yapıtlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

1986 yılında çağdaş ve özgün resim sanatının oluşması adına atılan adımlardan biri de Bakü Güzel Sanatlar Merkezi'nin açılmasıdır. Bir grup genç ressam tarafından kurulan Bakü Güzel Sanatlar Merkezi'nde farklı üslûp ve görüşe sahip sanatçılar arasında ayrımcılığa yer vermeden, özgün, modern, yenilikçi fikirleri destekleyen çeşitli meslek grupları bir araya gelmiştir (Cebrailoğlu, 2005:85).

80'li ve 90'lı yıllarda sanatçıların eserlerinde pürüzsüz zemin üzerinde görülen farklı renk prizmasından süzülen fırça darbeleri yerini doku ve kontrast lekelerden oluşan yeni bir tarza bırakmıştır. Sanatçılar plâstik ve estetik kaygıdan arınan eserlerinde ulusallıkla birlikte, sembolik anlatıma dönük resimler ortaya koymaya başlamışlardır. 90'lı yıllar Azerbaycan resim sanatına farklılık ve çeşitlilik veren sanatçılar arasında F. Haşimov, F. Gulamov, A. Sadıkzade, E. Askerov isimli ressamlar da yer almıştır. Bu sanatçılar dışında sanata yeni adım atan Azerbaycan ressamları, 80'lerde ortaya çıkmış olan sanat geleneğine, yeni teknik olanaklar ve çağdaş unsurlarla çeşitlilik kazandırmışlardır (Enveroğlu, 2005:45).

Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Resim Sanatı

1990 yılı sonrasında Sovyet Sosyalist rejimin yetmiş yıllık egemenliğinin sona ermesiyle Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanması, jeopolitik, siyasal, kültürel ve toplumsal olaylar, gerek toplumu, gerek sanatı önemli ölçüde etkilemiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti devlet ve millet olarak bağımsızlığını Karabağ Savaşı'nda ve milli mücadele yolunda binlerle şehit vererek kazanmış ve zor koşular altında ayakta kalmaya çalışmıştır. Bu dönem sanatçıları mücadelede sanatının yanı sıra, bizzat kendileri de savaşa katılarak vatana destek olmuşlardır. *"Böyle bir dönemi yakından takip eden dönem ressamları, o günleri ve sonrasını anlatan eserleriyle olaylara kayıtsız kalamadıklarını göstermişlerdir"* (Başbuğ, 2016:58). Özellikle Ferman Gulamov, Vagif Ucatay, (Resim 4), Nevai Metin, Ebülfez Ferecoğlu, Asef Azerelli, Rafael Muradov, Altay Hacıyev, Rıza Avşar gibi sanatçıların Karabağ konulu eserleri Azerbaycan'ın halk ve devlet olarak savaş sürecinde verdiği yaşam mücadelesini, acı ve ıstıraplarını yansıtmaktadır (Askerova, 2016:56).

Resim 4. Rıza Avşar, Hocalı Soykırımı, T.Ü.Y.B.("Açıq Ensiklopediya", 2016).

Azerbaycan'da savaşı anlatan resimlerin yer aldığı "Hocalı ve Asırlar- Nesiller" isimli resim yarışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Azerbaycan Ressamlar Birliği ile birlikte düzenlenir (Askerova, 2016:56). Sergide yer alan eserlerinde savaşta insanların haykırışını, acılarını tablolarına yansıtan, "Hocalı Soykırımı" faciasını konu olarak ele alan sanatçılardan biri de Nazim Mammedov'dur. Hayata erken yaşlarda veda eden sanatçı savaşın yıkıcı etkilerini, insanlık dışı görüntülerini kendine özgü renk ve üslûpla anlatmıştır.

Savaş sonrası Azerbaycan resim sanatı çağdaşlaşma ve gelişim sürecine girmiş, çeşitli yaratım alanları ortaya çıkarak gelişim yaşanmıştır. Mikayil Abdullayev, Maral Rahmanzade, Elibey Rzaguluyev, Büyükağa Mirzezade, Settar Behlülzade, Rasim Babayev, Nadir Abdürrahmanov, Veciha Samedova, Tuğrul Nerimanbeyov, Tahir Salahov, Gayyur Yunus, Ferman Gulamov, Halida Seferova, Jevad Mirjevadov gibi birçok sanatçı bu bağlamda önemli rol oynamışlardır (Rengkarlıq, 2017).

Bağımsızlık sonrasında özel galerilerin açılması, yabancı ve yerli koleksiyoncuların ortaya çıkması, Demir Perde'nin kalkması, sanatçılarımızın çağdaş sanat bilgilerine kolay ulaşımını sağlamıştır. Azerbaycan'ın çağdaş sanatla tanışması sanata bakış açısına çeşitlilik, zenginlik katmıştır. Mevcut gruplara ek olarak, "Land Art", "Yedinci Kat" isimli sanat grupları da ortaya çıkmıştır. Bu gruplarda yer alan Elyar Alimirzeyev, Eldar Kurbanov, Sabina Şıhlinskaya, Vügar Muradov, Namik Memedov, Hasan Hakverdiyev, Niyaz Necefov gibi isimler çağdaş Azerbaycan sanatına orijinal fikirler ve benzersiz yenilikler getirmiş, farklı, özgün ve yeni tasvir metotlarına dayanan sanat eserleri ortaya koymuşlardır. Bu eserler "Zamanın Kanatları", "Alüminyum", "Oryantalizm", "Dâhilden ve Hariçten" adlı projelerde sergilenmiştir (Guliyev, ty).

Geniş izleyici kitlesine sahip, belli kesimlerde tanınan kendi sanatsal kimliğini, tarzını net olarak ortaya koyan Fikret Haşimov, Sirus Mirzezade, Ferman Gulamov, Geyyur Yunusov gibi isimlerde aynı dönemin sanatçıları arasında yer almıştır. Azerbaycan resim sanatının gelişimine değinen T. İbrahimov (1991a:31) araştırmasında yasaklardan kurtulan sanatçıların özgün ifade biçimileriyle geleneksel değerlerden yola çıkarak çağdaş eserler ortaya koyduğunu ve gelişimin sağlanmasına yardımcı olduklarını belirtir.

1994 yılına gelindiğinde az da olsa Azerbaycan sanatında canlanma yaşanmıştır. Toğrul Agababayev, Cengiz Babayev, Ucal ve Yelena Hakverdiyevler, Elnur Babayev isimli genç sanatçılar Art Show uluslararası projesinde yer almak üzere Avusturya'ya davet edilmişlerdir. Danimarka, Azerbaycan ve Ukrayna'dan gelen sanatçıların yapıtlarından oluşan bu proje Bakü, Odessa ve Kiev'de düzenlenmiştir.

90'lı yıllarda ekonomik, jeopolitik sorunlar ortaya çıksa da, devlet olarak ayakta kalmayı başaran Azerbaycan siyasal, kültürel ve sanatsal alanda gelişim kaydeder. Nitekim sanatçılar, hâkim ideolojinin etkilerinden kurtularak yeni anlayış tarzını barındıran eserler üretmeye başlar. Ayrıca, Türklük, İslâmcılık, milliyetçilik gibi görüşlerinin yer aldığı bu dönemde Azerbaycan sanatçıları dini inançların yansıtıldığı resimler de üretmişlerdir. 1995 yılında Bakü'de dini konulu eserlerin yer aldığı "Bayramdan-bayrama" sergisi düzenlenmiştir. Sosyal Realizm anlayışının hâkim olduğu yıllarda rağbet görmeyen eserler artık seyircilerine kavuşmuştur (Askerova, 2016:57).

Yasakların ortadan kalkmasıyla gençlerin dünya sanatına olan ilgisinin artması, Avrupa ve Batı sanatıyla olan etkileşimlerinin incelendiği çalışmasında T. İbrahimov (1990: 33) şöyle anlatmaktadır: *"Genç sanatçıların sanat hayatındaki bu aşama yenilik arayışı içinde olduğunu göstermiştir.Arayış içinde olan sanatçıların birbiriyle yarışması doğal bir durum olduğu için kimseyi korkutmamalıdır. Bu tarz benzerliklerin yaşanmasını normal olarak değerlendirmek gerekir"* (T. İbrahimov, 1990: 33).

Artık, bu yıllarda çağdaş Azerbaycan sanatıyla George Soros Vakfı, Nahit Kabakçı gibi yabancı yatırımcılar da ilgilenmeye başlamışlardır. Nitekim 1996 yılında Azerbaycan UNESCO ile işbirliğine imza atmıştır. Aynı zamanda, Azerbaycan 1997 yılından itibaren Avrupa Kültür Antlaşması'nda yer almayı başarmıştır. Bu yenilikler, Azerbaycan sanatının dünya sanatında yerini belirlemesi ve gelişiminin sağlanması açısından önemli adımlardan biri olmuş ve birçok uluslararası sergi düzenlenmiştir (E. İbrahimov, 2013:239). Azerbaycan'ın sosyo-kültürel alanlarının gelişiminde etkili olmak amacıyla Avrupa'nın, sosyal, kültürel ve siyasî organizatörleri kollarını sıvamıştır. Bu amaçla yabancı organizatörler toplumsal anlayışları, kültürel değişimleri yönlendiren çalışmalar, sergiler, sanatsal kültürel etkinlikler gerçekleştirmiştir (Martinez, 2010:246).

2000'li yıllarda Azerbaycan resim sanatı, geçiş dönemini arkada bırakmış ve devlet düzeyinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Devletin eğitim ve kültür siyasetinde yaptığı yenilikler sonucunda Azerbaycan Devlet Ressamlık Akademisi (ADRA) kurulmuştur. Tüm sanat alanlarını kendinde birleştiren Akademi kurulduğu günden itibaren Azerbaycan sanatına önemli katkılarda bulunmuştur. Konferanslar üzerinden elde edilen çağdaş sanat tarihi bilgilerinin yetersiz kaldığı dönemde Akademi'nin kurulması durumun düzelmesine yardımcı olmuştur. Uluslararası alanda Azerbaycan sanatını yabancı izleyiciyle buluşturan, aynı zamanda güncel sanatın gelişmiş biçimini ortaya koyan Faik Ahmet, Elvin Nabizade, Memmed Reşit, Anar Hüseynov, Cesar Memmedov, Leyla Aliyeva gibi birçok isim Akademi'nin

mezunlarıdır. Bu yüksek öğrenim kurumundan mezun olan birçok sanatçı kendilerine özgü tarzlarıyla Sosyal Realizm kalıbından sıyrılmış, yenilikçi ifade tarzından oluşan eserler üretmiştir (Daimi, 2002).

Genel olarak 2000'li yıllar Azerbaycan sanatında yükselişle seyreden hâdiselerden oluşmuştur.Yine bu yıllarda Haydar Aliyev Vakfı kurulmuştur. Vakıf tüm alanlarda önemli gelişme kat etmekte ve sanatımızın yeni gelişim aşamasına adım atmasına katkıda bulunmaktadır. Eğitim, sağlık, spor en önemlisi kültür ve sanat alanında geleneğin korunması, tanıtılması hususunda birçok adım atılmıştır. 2006 ve 2008 yılında Orhan ve Arif Hüseynov kardeşlerinin Japonya ve Almanya'da düzenlenen kişisel resim sergilerinin sponsorluğunu Haydar Aliyev Vakfı üstlenmiştir (Müzefferli, 2011:15). Ayrıca, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasıyla ressamların Batılı sanatçılarla kültür alış verişinde bulunması Azerbaycan sanatını olumlu yönde etkilemiştir.

Bu dönem, Azerbaycan sanatçıları bir yandan çağdaş sanatta yaşanan değişimlerin hızını yakalamaya çalışırken öte yandan gelenekselliği, milli ve ulusal değerleri ön plâna çıkaran eserler üretmişlerdir. Bu eserler uluslararası ve ulusal sergilerde büyük ilgi görmüştür. 2008-2010 yıllarında Bakü'de "Şark'tan Şarka" sergisi düzenlenmiştir. Altay Hacıyev, Rafis İsmaylov, Arif Hüseynov, Nüsret Hacıyev, Orhan Hüseynov, Ayten Şirzadova, Faik Ekberov, Sirus Mirzezade, Leyla Salamova gibi sanatçıların eserleri bu sergide yer almıştır. Sergide yer alan eserlerde geleneksel ve beşeri değerler Avrupa izm'lerinin taklidine yer vermeden çağdaş anlayışla ele alınmıştır. Bu özellikleri, hem Sovyet Birliği döneminde ortaya çıkan hem de genç nesil sanatçıların eserlerinde görmek mümkündür (Askerova, 2016:57).

Bu sanatçılarla birlikte, Sakit Memmedov yurtdışında düzenlediği kişisel sergilerle Azerbaycan resim sanatının tanınmasında önemli rol oynamıştır. Sakit Memmedov, Opalizm tarzını ortaya çıkarmış, Azerbaycan ve dünya resim sanatına benzersiz eserleri ve yeni tarzıyla katkıda bulunmuştur. Sanatçı, 2001 yılında İtalya'da düzenlenen sergiye "Ayna karşısında", "Leyla", "Nüşaba", "Altın Çiçekler", "İtalyalı Kız" isimli eserleriyle yer almıştır (Turan, 2007:3).

2008 yılında Azerbaycan sanatçıları Venedik Bienali'ne katılmıştır. Bienal'de Azerbaycan'ı Tahir Salahov "Senin için Beşeriyet" isimli eseri ile temsil etmiştir (Resim 5). 1961 yılında yapılmış eserde beşeri değerlerin kazanmasını ön görerek kadın ve erkek uzaya doğru hareket etmektedir. Bu uzay çağına ayak basıldığına işaret etmektedir (Mahmudova ve Nagiyeva, 2013).

Resim 5. Senin için Beşeriyet, T.Ü.Y.B.,180x594, 1961. (Qacar,2013, s.27)

2009 yılında ise çağdaş Azerbaycan sanatı için önemli adım olan Bakü Çağdaş Sanat Müzesinin açılışı gerçekleşmiştir. Müzede Kemal Ehmed, Namik Memmedov, Reşat Mehtiyev, Zakir Hüseynov, Mikayıl Ebdürrehmanov, Elmira Şahtahtinskaya, Tahir Salahov, Ömer Eldarov, Nadir Abdürrahmanov, Settar Behlulzade ve Böyükağa Mirzezade isimli Azerbaycan sanatında söz sahibi usta sanatçıların ve genç sanatçıların eserleri bulunmaktadır ("Azerbaycan Dövlet İnformasiya Agentliyi", ty)

2000'li yıllara gelindiğinde ise Azerbaycan'da resim sanatı oldukça gelişmiş; düzenlenen sergiler, sanat projeleri, sempozyum ve çalıştaylar süreklilik kazanmıştır. 2009 yılında Rusya'nın başkenti Moskova'da "Gelenek ve Çağdaşlık" isimli Uluslararası Sanat Festivali gerçekleşmiştir. Festivalde Ferman Gulamov, geleneksel değerlerin betimlendiği eserlerinde yenilikçi ifade tarzıyla ilgi çekmiştir. Sanatçı, bu festivalde ulusal resim sanatında geleneklerin korunması kategorisinde birincilik ödülüne layık görülmüştür (Kuliyev, Veliyev, Ed. Kurbanov, 2010:11). 1945 doğumlu sanatçı, Azim Azimzade adına Bakü Ressamlık Mektebi'nde, daha sonra ise Tiflis Sanat Akademisi'nde eğitim almıştır. "Emektar Ressam" adını alan sanatçı, "Hümay" mükafatına da layik görülmüştür. Ferman Gulamov, ortaya koyduğu eserlerde felsefi yaklaşım sergiler (Resim 6) ("Buta Galery", ty).

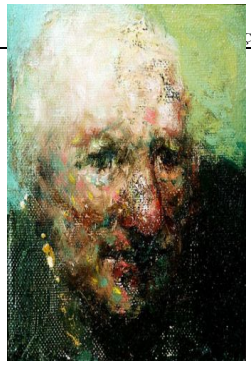

Resim 6.
Portre, T.Ü.Y.B.,25x25.("Butagallery", ty).

2000'li yıllarda Azerbaycan resim sanatında birçok önemli gelişme yaşanmış ister Sovyet dönemi sanatçıları, ister yeni dönem genç nesil sanatçıları olsun dünyanın birçok ülkesinde Azerbaycan sanatını hakkıyla temsil etmiş ve düzenlenen sergi ve yarışmalarda başarılar elde ederek ödüller kazanmıştır. Aynı zamanda bu yıllarda devlet desteği ile Birleşmiş Milletler Teşkilâtının ofisinde kültürel, sanatsal değerlerin tanıtılması amacıyla "Gobustan Süsleri" adlı sergi sanatseverlerle buluşmuştur (Guliyev, ty).

Tüm bu gelişmeler ışığında çağdaş Azerbaycan resim sanatında milli, ulusal ve beşeri değerlere yönelik, kavramsal ve postmodernist eserler de üretilmiştir. Bağımsızlık sonrası Sirus Mirzezade, Keyyur Yunus, İlham Enveroğlu, Lale İskenderzade, Adalet Bayramov, Eldar Şafiyev, Naile Sultanova isimli bireysel ve birçok sanat gruplarında yer alan sanatçılar eserlerinde ulusal ve sembolik ifade biçimlerine yer vermiştir. Birçok Azerbaycan sanatçısı, geleneksel değerleri çağdaş yaklaşımla sentezlemiştir. Bu sanatçılar eserlerinde milli değerlerden yararlanarak öze dönmeyi başarmıştır (Cebrailoğlu, 2005:97).

Bu bağlamda Kayyur Yunus, gelenekselliği ön plânda tutarak Batı sanatından yararlanmıştır. Bağırov'a (2000: 47) göre *"Bu arada hangi ulusta olursa olsun sanatın kendine özgü kurallarıyla, ulusal ve evrensel değerlerin senteziyle geliştiğini unutmamak gerekir"* (Bağırov, 2000: 47). Kayyur Yunus'un, "Gacar Mektebi"nin minyatürlerinden etkilendiği söylenebilir. Kayyur Yunus ürettiği eserlerde İlâhî ruh, Doğu felsefesi, İslâm ahlâkı etkileri görülmektedir. Sanatçının "Nergis", "Hazar Güzeli", "Cihan Şah" eserlerinden de anlaşılacağı gibi, Şark kültürünü ve buna özgü renk tonlarını kullanarak milliliği sanatına yansıtmıştır (Resim 7) (Azizağaoğlu, 2017:1).

Resim 7.
Nergis, T.Ü.Y.B., 50x30,1993.("Dünya Ressamlığı", 2014).

Bağımsızlık yıllarında çağdaş Azerbaycan resim sanatında yukarıda isimleri geçen sanatçılarla birlikte kavramsal anlatım tarzıyla eserler üreten Emirbey Nerimanbeyov, Teymur Daimi, Samir Gafarov, Elmar Emirağov isimli sanatçılar da bulunmaktadır. Bu ressamlar daha çok gruplarla birlikte faaliyet göstermiştir. Gruplar dağıldıktan sonra sanatsal faaliyetlerine kaldıkları yerden devam eden bu sanatçıların eserlerinde Avrupa sanatının uzantıları yer almıştır. Bağımsızlık sonrası Azerbaycan resim sanatçıları arasında Rasim Babayev de ortaya koyduğu özgün eserler açısından önem taşımaktadır. Eserlerinde yer verdiği mitolojik öğeler renklerle birlikte insan üzerinde hoş bir etki yaratmıştır (Resim 8). Sanatçı, eserlerinde Azerbaycan halkının kültür ürünlerini, inançlarını, ulusal, ahlâkî ve kültürel değerlerini konu edinmiştir. Babayev, resimlerinde karşıt güçlerin mücadelesini aktararak mitolojik kahramanları betimlemiştir (Guliyev, 2012:8).

Resim 8.
Ejderha, T.Ü.Y.B, 2003.(Petriçenko, t.y.).

Bağımsızlık öncesi sanat kuralları dışında kendi kurallarını uygulayan sanatçılardan biri de Gennadi Brijatyük'tür. Ressam, kendinden ödün vermeyen karakteri ile Sovyet dönemi ideolojisinin önerdiği sanat doktrinine karşı çıkmıştır. Gennadi Brijatyük,

sanat eserlerinde Abşeron izlenimlerini, kadın figür ve portrelerini betimlemiştir. Sanatçı kadın figürleri içerisinde Nü eserlere yer vermektedir (Resim9). Eserlerinde yer alan açıklığı ve esnekliği ile seçilen öğeler, sanatçının duygu ve hislerinin dışavurumunu ortaya koymaktadır (Melikova, 2016).

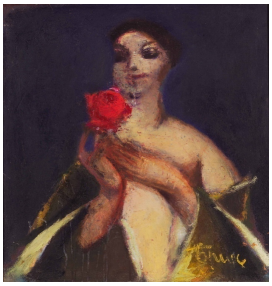

Resim 9.
Kadın Portresi, T.Ü.Y.B. 91x 70,1994.("Nar gallery", ty).

Sovyetler Dönemi kendi özgün anlatım dilini ortaya koyan ressamlardan bir diğeri Azerbaycan Ressamlar Birliği Başkanı Ferhat Halilov'dur. Halilov çağdaş sanat yöntemlerinden faydalanarak ürettiği eserlerde özellikle Abşeron manzaralarına, mimarî yapılarına yer vermiştir. Ferhat Halilov yalın ifade tarzını renklerin anlatım diliyle iletmeye çalışmıştır (Askerova, 2016:56). Diğer bir sanatçı Arif Aziz, Azerbaycan dâhil birçok ülkede tanınan, bilinen isimler arasında yer almıştır. Sanatçı, eserlerinde sembollerden yararlanır. 2004-2008 yılları arasında ortaya koyduğu eserler renk şiddeti açısından çarpıcılığı ile fark edilmektedir. Ressam, daha çok beyaz rengin ön plânda tutulduğu eserler üretmiştir. Çünkü sanatçı için beyaz renk mutluluk sembolüdür ve bir nevi iç dünyaya yansıtılmış aynadır (Resim10) (Ferecov, 2012).

Resim 10.
Moulin Rouge, Tuval, Karışık teknik, 78 x 88,5 cm, 2014.("Arif Aziz", ty).

Bağımsızlık sonrası Azerbaycan resim sanatına katkıda bulunan sanatçılar arasında bahsettiğimiz sanat ustalarıyla birlikte, Ağali İbrahimov, Adil Rüstemov, Altay Sadıkzade, Alisettar Selimov, Enver Aliyev, Hüseyin Hakverdiyev, Ferman Gulamov, Mirnadir Zeynalov, Mais Ağabeyov, Mir Nadir Zeynalov, Kemal Ehmed, Vagif Ucatay gibi isimlerinde resim sanatının şekillenmesinde önemi rolü olmuştur. Bu sanatçıların yer aldığı "Nurda Veritas", "ADEX 2014", "Ressam yolda", "Art ve Motorcycles" vb. çeşitli resim sergileri düzenlenmiştir ("Azertac", 2014). Böylece, tüm bu sanat grupları, bireysel sanatçılar, sanat projeleri, sergiler, sempozyumlar, vakıflar, kurumlar Azerbaycan resim sanatının bağımsızlık sonrası ortaya çıkan ekonomik sıkıntılara, siyasî sorunlara rağmen ulusal ve beşeri değerlere tutunarak ayakta kalabilmesine yardımcı olmuştur. 1990 sonrası sanatta önemli gelişmeler kat edilerek Azerbaycan resim sanatının dünya sanatında varlığının ortaya konulması sağlanmıştır. Günümüzde dünya sanatı incileri arasında Azerbaycan resim sanatçılarının eşsiz eserleri de yer almakta, koleksiyon, müze ve sergilerde sanatseverlerin beğenisine sunulmaktadır (Uzun, 2010:180). Sovyet dönemi sanat prensiplerine sadık kalarak sanat hayatlarını sürdüren ve sadece Azerbaycan sanatına değil, dünya sanatına da, benzersiz eserleriyle katkıda bulunan sanatçılar, Sosyal Realizm tarzında eserler üretmişlerdir. Sosyal Realizm tarzı Sovyet Birliği'nin dağılmasına rağmen halen devam etmektedir (Aliyev, 2010). Bağımsızlık sonrasında Azerbaycan resim sanatı Sosyal realizm tarzları, sembolik yaklaşım ve kavramsal ifade tarzı ile çeşitlilik kazanmıştır. 70 yıllık baskınlığını koruyan ideolojiden kurtulmayı başaran sanatçılar dünyadaki sanatsal gelişmelere ayak uydurarak özgür ifade biçimleriyle eserler ortaya koymuşlardır (E. İbrahimov, 2013:236).

Sonuç

1920-1990 yılları arasında Azerbaycan topraklarında egemenliğini koruyan Sovyet yönetimi, Azerbaycan sanatına Sosyal Gerçekçilik anlayışını dayatarak sanatın tek yönlü gelişimine neden olmuştur. SSCB'nin çökmesiyle, Azerbaycan devlet ve millet olarak bağımsızlığını elde etmiş ve bu zor tarihi süreçte özünü, dilini, geleneksel ve milli etkileri korumayı başarmıştır. Özgürlük ve milli kimlik mücadeleleri, toprak bütünlüğünü koruma uğrunda verilen savaşlar, ülkede milli değerlere yönelme eğilimini tetiklemiştir. "Abşeron Mektebi" sanatçılarının başlattığı geleneksel değerlere yönelme eğilimi 1990 sonrası yıllarda kendisini daha net şekilde üretilen eserlerde göstermiştir. Sanatçının önündeki engel ve yasaklar kalkmış; birçok sanatçı

Sovyet ideolojisinden zor da olsa sıyrılarak milli, ulusal ve ahlâkî değerleri barındıran eserler üretmiştir. Bağımsızlığın kazanılmasıyla Azerbaycan sanatı ve sanatçıları Sovyetler döneminde yasaklanmış olan sanatlarla tanışmış, kültürlerarası iletişim, haberlere ve bilgilere kolayca ve dünya ülkeleriyle eşzamanlı erişe bilme imkânı kazanmıştır. Bu dönem yeni sanat grupları, kendine özgü ifade tarzıyla özgün biçimde eserler üreten milli kimlik bilinci yüksek olan sanatçılar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bireysel sanatçılar, sanat grupları, vakıflar ve kurumlar, birçok sanat etkinliklerinin düzenlenmesini sağlamıştır. Bağımsızlık sonrası Azerbaycan resim sanatçılarının eserlerinde yer alan yöntem ve tarz çeşitliliği zengin yaratım alanlarının ortaya çıkmasını sağlar.

Çağdaş Azerbaycan resim sanatında bağımsızlığın kazanılması akabinde ortaya çıkan ekonomik sıkıntılara, siyasî sorunlara karşın ulusal ve beşeri değerlere tutunarak yeni yaklaşımların, özgür ve alışılmışın dışında olan ifade biçimleri ortaya çıkar. Avrupa'ya ait sosyal, kültürel şirketlerin petrol zengini şehir olan Bakü'de yer alması da yabancı yatırımcıların ve vakıfların dikkatini Azerbaycan sanatına yönelmesine yol açmıştır. Yeni sanat tesisleri, müze ve galerilerin açılması da sanatın gelişimini sağlamıştır. Ayrıca, özel galeriler, sanat merkezleri, sanatçı ve sanat grupları, yabancı ve yerli küratörler arasında yaşanan rekabet çağdaş Azerbaycan sanatının ve sanat piyasasının gelişmesine yardımcı olmuştur. Bugün Sovyet Birliği'nin dağılması sonucunda Azerbaycan sanatı çeşitli üretim, ifade biçimindeki farklılıklara, zengin bir üslûba, yaratım alanlarına sahiptir. Çağdaş Azerbaycan resim sanatı üç yönde gelişim göstermiştir: Azerbaycan sanatçıları milli ve beşeri unsurları eserlerinde sentezleyerek, çağdaş görüşleri eserlerine yansıtmaktadır. Aynı zamanda siyasî sistemin değişmesine rağmen Sosyal Realizm anlayışının etkisinde ortaya konulan eserler de varlığını sürdürmektedir. Çağdaş Azerbaycan resim sanatında özgün ifade tarzına sahip sanatçılarla birlikte, sanatını tüm dünyada baş veren siyasî, ekonomik, politik olaylara tepki olarak ortaya koyan, kavramsal sanata özgü ve geleneksel yöntemlerle eserler üreten sanatçılara da rastlamak mümkündür. Azerbaycan resim sanatında milli, geleneksel ve ulusal değerlere yönelik eserlerin üretilmesi sanatın eşsizliğini ve benzersizliğini ortaya koymuştur. Bugün Azerbaycan sanatı kendisine özgü çizgilerle dünya sanatında önemli yere sahiptir.

Tartışma

Bağımsızlık sonrasında Azerbaycan'da yürütülen kültür ve sanat politikaları sonucunda sanat ve kültür alanlarında birçok yeni kanunlar kabul edilerek sanatın, kültürün gelişimine katkıda bulunulmuştur. Kabul edilen kanunlar sonucu dünya ülkeleriyle etkileşim, kültürel politikaların kalkınması ve birçok sorunların giderilmesi sağlanmış,yeni müzeler, sanat galerileri, sanat merkezleri, tesisleri açılmıştır. "Müzeler ve galeriler toplumda sanatın gelişmesine direkt olarak katkı sağlayan önemli kurumlardır" (Erbay, 2018:91). Sanayi Devriminin ekonomide ortaya çıkardığı köklü değişim sonucu sanat eserleri müze ve galerilerde yer alarak izleyicinin beğenisine sunulmuştur (Çalışkan,2016: 27). Sanat merkezleri, müze ve galeri gibi sanat tesisleri maddî varlıkların ve kültürün korunması, sergilenmesi, iletilmesi ve tanıtılması gibi işlevler taşımaktadır (Kandemir, Uçar, 2015:20). Bienal, trienal, sergi, fuar ve müzayedelerin açılması, çağdaş sanatı destekleyen müze ve galerilerin kurulması kültürlerarası iletişimi ve etkileşimi sağlamıştır. Sovyet Birliği döneminde yönetim tarafından kabul görmeyen ve dışlanan sanatçıların önlerindeki engel ve yasaklar kalkmış, önceden gereksiz ve biçimsiz adlandırılan eserler yeni açılan müze ve galerilerde sergilenmiştir. Daha önce Sovyet halkları Demir Perde'nin sınırları çerçevesinde hareket etmeleri nedeniyle sanatsal yeniliklerden habersizdiler, "bu nedenle uluslar arası sahneye karşılık vermeyi deneyenlerin çalışmaları tarihi geçmiş ve yan ürün gibi duruyordu" (Fineberg,2014:52).

Bağımsızlığın kazanılmasıyla komşu ülkelerle olan sınır kalkmış, Azerbaycan Cumhuriyeti birçok ülke ile kültürel ve sanatsal ilişkiler kurmaya başlamıştır. Ülkede bağımsızlık sonrası tüm dünya ülkeleriyle kültürlerarası sanatsal etkileşim sağlanmış, küreselleşen dünya sanatıyla uzlaşmaya çalışan sanatçılar ortaya çıkmıştır. Yeşiltuna'ya (2006:481) göre küreselleşme, dünya halkaları arasında kurulan ilişkileri geliştirmiştir. Çeşitli ülkelerde sanatsal etkinliklerin düzenlenmesi ve eserlerin sergilenmesi, Azerbaycan resim sanatı ve sanatçıların tanınmasını sağlamakta, tanıtımda yabancı küratörler aktif rol oynamaktadır. Uzun'a (2011:180) göre kültürlerarası iletişim ve etkileşim, dünya sanatıyla uzlaşmak, çağdaş Azerbaycan sanatının ulusal değerler eşliğinde çağdaş ve beşeri anlayışla gelişmesini sağlamaktadır. Sovyet etkisinin azalması kendisini, sanatta bağımsız tarzların ortaya çıkmasıyla göstermiştir. Soğuk savaşı Amerika'nın kazanmasıyla, 1990'lı yıllarda Sovyetlerin dağılması sonucu ortaya çıkan politik, ekonomik ve teknolojik gelişimler; eski Sovyet

ülkeleri ile olumlu ilişkilerin kurulmasını ve halklar arasında kültür etkileşimin artmasını, sanatta sınırların kalkarak küreselleşmeye gidilmesini sağlamıştır (Smith, 2013:23). Zeytinoğlu (2014) araştırmasında sanatın 90'lı yıllardan sonra daha çok siyasallaştığını dile getirmektedir. İnce (2015) sanatın gelişimi ekonomik, siyasal değişimle paralel geliştiği için 1990 sonrası küreselleşme nedeniyle tüm dünyada ortaya çıkan politik, ekonomik değişimler sanatı da kendi etkisi altına almış ve kültürlerarası etkileşimi sağlamıştır. "Küreselleşme, farklı kültürlerden insanları doğrudan ya da dolaylı temasını sağlayan kültürler arası iletişimi teşvik etmektedir" (Yeşiltuna, 2006:491). Çağdaş Azerbaycan sanatında, kültürlerarası etkileşim sonucu sanatçılar farklı arayış içerisine girmiş, özgür tavırla, çeşitli yöntem ve tarzda eserlerüretmişler. Birçok yeni sanat projeleri ve grupları ortaya çıkmış, sanat merkezleri açılmıştır. Grup sanatçıları ve bireysel sanatçılar geleneksel, ulusal ve milli değerlere yönelerek çağdaş biçimlere ve kavramsal sanata yönelik eserler üretmişlerdir. Cebrailoğlu (2005:59) araştırmasında 1960'lı yıllarda "Abşeron Mektebi"nin ortaya çıkmasıyla Azerbaycan sanatında çağdaş ve geleneksel, ulusal ilkelerden yola çıkarak eserler üretilmeye başlandığını anlatır. "Abşeron Mektebi" sanatçılarının eserlerinde geleneksel arayışları, Azerbaycan sanatında farklı ve özgün yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamış ve Azerbaycan sanatı, ulusal ve beşeri değerlere yönelmiş, dünya kültürü ve geleneklerini barındıran eserleriyle büyük gelişim göstererek zamanın önüne geçmiştir (Manafova, 2016:75). Ahmedov (2000:66) Yeniden yapılanma dönemi sonrasında çağdaş Azerbaycan resim sanatında ortaya çıkan gruplar, sanat merkezleri etrafında toplanan sanatçılar ulusal, geleneksel değerlere yönelerek, özgün biçimde eserler üretmişlerdir. Atakan'a (2015:11) göre 1980 yılından sonra tüm dünyada sanat merkezleri, yeni sanat grupları, çeşitli tarzlar ve yaklaşımlar sanatta önemli yer tutmaya başlar.

Kaynaklar

Abbasov, Namiq. Müasir şəraitdə Azərbaycan dövlətinin mədəniyyət siyasəti ve mənəvi dəyərlərin inkişaf mərhələləri amilləri. Bakı: Təknur, 2008.

Ahmedov, İlham. Çağdaş Azebaycan resmi ile halk müziği'nin ilişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Ahmedov, İlham. Çağdaş Azebaycan resmi ile halk müziği'nin ilişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Akdoğan, Seçkin. Bağımsızlık sonrası Azerbaycan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti ilişkileri (1991-2000). Yüksek Lisans tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Programı, 2007.

Aliyev, Ziyadxan. "Azerbaycan inceseneti". Uşaglar üçün Ensklopedik melumat kitabı. Bakı: Letterpress,2010.

Askerova, Hanım. "Boyakarlıq yaxın tariximizdən". Qobustan qəzeti №347, 2/171, (2016): 52-55.

Atakan, Nancy. Sanatta Alternatif Arayışlar, İzmir: Karakalem Yayınları, 2015.

Azerbaycan Dövlet İnformasiya Agentliyi. Yarat İncesenet Merkezi. Web. (ty).

Azertac. "Şeherin Sesi. Medeniyet", Azerbaycan Dövlet İnformasya Agentliyi. Web. 2014.

Azizağaoğlu, Vahid. "Dünyayı boyalarla renklendiren İnsan". 525.ci Qəzet., 525.Az.Web.2014.

Babayev, Rasim. "Uluslararası Azerbaycan" Dergisi, 05.08.1999.

Bağırov, Rafael. Çağdaş Azerbaycan resminde gelenekten yararlanma sorunu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.

Başbuğ, Fatih. Türk Resim Sanatında Savaş Yılları. Akdeniz Sanat Dergisi 9-19 (2016): 48-61.

Buta Gallery. Erişim adresi: http://www.butagallery.com/, (ty).

Cebrailoğlu, Orhan. Çağdaş Azerbaycan resim sanatında minyatür etkileri. Yayımlanmamış Doktora tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Cebrailoğlu, Orhan. Çağdaş Azerbaycan resim sanatında minyatür etkileri. Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi 27, (2009):51-69.

Çalışkan, Ceren. Sergileme tasarımının gelişimi ve müze ile sanat galerilerinin karşılaştırılması.Yıldız Journal of Art and Design 3-1, (2016): 26 - 42.

Daimi, Teymur. Изобразительное искусство Азербайджана конца ıı начала ııı тысячалетия. Web. 2002.

Daimi, Teymur. Osnovnıe etapı razvitiya Azerbaycanskoy şkolı jivopisi. Web. 2006a.

Efendi, Rasim. Azerbaycan sanatı. Bakü: Şark- Batı Yayıncılık, 2007.

Efendiyeva, Nigar. "2.5.10. Durgunluq döneminde rus kültürü". Maral. Manafova, Nigar. Efendiyeva, ve Sevinc. Şahhüseynova, ed. Kültür tarihi ve teorisi, 344-345. Bakı: Qrifli Neşriyat, 2010.

Enveroğlu, İlham. Çağdaş Azerbaycan resim sanatında eski Türk damgalarının etkisi. Yayınlanmamış Doktora tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Erbay, Mutlu. Sanat Politikası Paydaşları: Devlet, Özel/Özerk Kurumlar, Bireyler, Kamu, Sanat Dergisi, Atatürk Üniversitesi, 31, (2018):90 - 93.

Eroğlu, Özkan. Sanat Eleştirisi nedir? İstanbul: Tekne Yayınları, 2016.

Fərəcov, Savalan. Ağ rengin işığında: Arif Əziz. Söyleşi. Medeniyyet gezeti, Web. 2012.

Fineberg, Jonathan. 1940'tan günümüze sanat: Varlık stratejileri. Çev. S. Atay Eskier ve E. G. Yılmaz,. İzmir: Karakalem Kitapevi Yayınları, 2014.

Gombrich, Ernst Hans Josef. Sanatın öyküsü. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.

Guliyev, Esed. Rasim Babayevin sənət fəlsəfəsi. Medeniyyet gezeti. Web. 2012.

Guliyev, Rafiq. Xalq Qezeti. (ty).

İbrahimov, Eldeniz. Azərbaycanın milli təsviri sənəti. National Fine Arts of Azerbaijan, İstanbul: A4 Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd.Şti, 2013.

İbrahimov, Telman. Peyker sanatçılar qrubu. Әдәбиуyат və Инчәсәнәт Гәзети, 26-2421(1990).

İbrahimov, Telman. Пейкар уфугә чыхыр. Гобустан Журналы, 1.(1991a) :37-41.

İnam Karahan, Çağatay, ve Hiçyılmaz, Yahya. Görsel sanatlar öğretmen ve öğretmen adaylarının öğretim teknolojilerine yönelik görüşleri. (2017):967- 978.

Kandemir, Özge, ve Uçar, Özlem. Değişen müze kavramı ve çağdaş müze mekanlarının oluşturulmasına yönelik tasarım girdileri. Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi 5-2, (2015):17- 47.

Mahmudova, Ulviyye., ve Nagiyeva Könül. "Восточный Портрет". Nargiz Magazine, 2013.

Manafova, Maral., Efendiyeva, Nigar, ve Şahüseynova, Sevinc. Kültür tarihi ve teorisi. Bakü: Grifli Yayınları, 2010.

Martinez, Eva, Navarro. Beyond Frontiers: Engagement and Artistic freedom in South caucauses modern culture (Armenia and Azerbaijan), Beauty and the beast: The artist againistthe sistem. ed. Companjen, F., Maracz, L., & L. Versteegh Exploring the Caucausus in the 21st Century, Essays on Culture, Historyand Politics İn a Dynamic Context, Amsterdam: Pallas Publictıons, 2010.

Melikova, Şirin. Gennadi Brijatyuk. Wordpress. Web. 4. 02. 2016.

Müzəffərli, Dilare. Mədəniyyət.15, Medeniyyet 30.12.2011.

"Rengkarlıq". Erişim adresi: http://www.azculture.az/r-ngkarliq, 2017.

Sırmalı Şirin, Evrim. Siyasi rejimlerin ve sosyal olayların Batı sanat üzerine etkileri, 2013.

Smith, Terry. Ourcontemporaneity, Contemporary art. Dumbadze A., Hudson S., 17-27, Singapur: Wiley and Blackwell, 2013.

Turan, Azer. Neftçala rəssamalrının sərgisi. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət ve Turizm Nazirliyi, Regionların İnkişafına İctimai Destek Merkezi İctimai Birliyi. Bakı: 2007.

Uzun, Derya. Azerbaycan Resim Eğitiminin Gelişiminde Azerbaycan Azim Azimzade Devlet Ressamlık Mektebinin Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Fakültesi, 2011.

Yeşiltuna, Dilek. Kültürel Alanda Küresel – Yerel İlişkisi. 6-2, (2006): 481 - 493.

Zeytinoğlu, Emre. İktidarsızlığın İktidarı ve Sanat. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.

Mir-Bağırzade, Farida. Современное Изобразительное Искусство Азербайджана в Период Государственной Независимости:Развитие Арт-Групп и Объединений. Dıaloqkz. Web.2017.

DEVELOPMENT STAGES OF CONTEMPORARY AZERBAIJAN PAINTING ART

Leyla ÖNEN[1]
Cağatay İNAM KARAHAN[2]

Abstract

From 1920 to the period of independence, the Azerbaijani art was shaped by the influence of Social Realism, which led to the formation of the Soviet Union's model of 'Soviet man'. After Khrushchev came to dominate in 1960s, as in all Soviet Union countries, there was a tendency to turn towards national values in Azerbaijani art. With the gain of independence after 1990, contemporary Azerbaijani artists gave more weight to their own expression methods. In this research, the works produced with innovative, contemporary art understanding which has an important place in contemporary Azerbaijan painting art are included.

Keywords: Azerbaijan painting, contemporary art, Social Realism